

KS. WŁODZIMIERZ BRONSKI

DYDAKTYKA HOMILETYKI W WYŻSZYCH SEMINARIACH DUCHOWNYCH W POLSCE W ŚWIETLE BADAŃ EMPIRYCZNYCH

Pierwszorzędną funkcją Kościoła jest budzenie wiary przez przepowiadanie słowa Bożego. Od stanu kaznodziejstwa zależy zatem w dużej mierze poziom życia religijnego katolików¹ Teksty robocze II Polskiego Synodu Plenarnego wskazują na pewne niedomagania w kaznodziejstwie polskim. Dokument stwierdza, że wynikają one m.in. z braków w przygotowaniu kaznodziejów, których podstawowym obowiązkiem duszpasterskim jest postuga słowa² Warunkiem odnowy polskiego kaznodziejstwa w trzecim tysiącleciu chrześcijaństwa, w nowych warunkach społeczno-politycznych i społeczno-kulturowych w Polsce, winno być zatem formowanie kaznodziei kompetentnego do przepowiadania słowa Bożego dzisiaj. W tym celu należy m.in. dowartościować w programie nauczania seminaryjnego homiletykę oraz doskonalić jej dydaktykę³

Ks. dr WŁODZIMIERZ BRONSKI – adiunkt Katedry Homiletyki Instytutu Pastoralno-Katechetycznego KUL; adres do korespondencji: ul. Radziszewskiego 7, 20-039 Lublin; email: wladzimierz_bronski@yahoo.de

¹ A. L e w e k. *Aktualna sytuacja kaznodziejstwa*. AK 66:1974 z. 2 s. 300.

² *II Polski Synod Plenarny 1991-1997. Teksty robocze*. Poznań-Warszawa 1991 s. 48.

³ Dydaktykę uważa się obecnie za naukę o nauczaniu i uczeniu się. Jest ona „jedną z nauk pedagogicznych, które zajmują się wychowaniem, tzn. zamierzonymi i świadomie podejmowanymi czynnościami mającymi na celu ukształtowanie osobowości wychowanka według społecznie akceptowanego wzoru, czyli ideału wychowawczego” (Cz. K u p i s i e w i c z. *Podstawy dydaktyki ogólnej*. Warszawa 1995 s. 12). Wyróżniamy dydaktykę ogólną (ogólna teoria nauczania i uczenia się) i dydaktyki szczegółowe (tzw. metodyki nauczania poszczególnych przedmiotów). Zob. tamże s. 12-14.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest zagadnienie wykładów i ćwiczeń z homiletyki w wyższych seminariach duchownych w Polsce. Materiałem źródłowym są wskazania Kościoła zawarte w posoborowych dokumentach Kościoła oraz wyniki badań ankietowych na temat aktualnego stanu homiletyki w wyższych seminariach duchownych w Polsce.

I. STAN DYDAKTYKI HOMILETYKI W SEMINARIACH DUCHOWNYCH W POLSCE

Formacja osób powołanych do kapłaństwa jest złożonym procesem rozwojowym. Powinna ona obejmować całą osobę powołanego: uwzględniać wszystkie aspekty jego osobowości, warunki, w których się znajduje, winna także zwracać uwagę na realizację celu jego działania. Wyróżnia się cztery rodzaje formacji seminaryjnej: ludzką, duchową, intelektualną i pastoralną. Każda z nich kieruje się sobie właściwymi zasadami. Jeśli idzie o współczesną formację intelektualną seminarzystów, to podkreśla się, że konieczny jest jej wysoki poziom, który uzdolni kapłanów do głoszenia Ewangelii Chrystusowej w obecnej sytuacji⁴

W świetle badań ankietowych, przeprowadzonych w 2000 r., w 51 wyższych seminariach duchownych diecezjalnych i zakonnych przygotowuje się alumnów do należytego głoszenia słowa Bożego przede wszystkim poprzez wykłady i ćwiczenia z homiletyki. W 29 seminariach na wykłady przeznaczają się po 1 godzinie tygodniowo od IV do VI roku studiów (przy czym na roku VI zajęcia z tego przedmiotu odbywają się tylko w I semestrze). Natomiast w 11 seminariach wykłada się homiletykę od III do VI roku studiów w wymiarze 1 lub 2 godzin tygodniowo. (W kilku nadesłanych ankietach nie podano danych na ten temat.) Porównując otrzymane wyniki z poprzednimi badaniami, przeprowadzonymi przez A. Lewka w 1974 r., należy stwierdzić, że liczba godzin wykładowych nie zmieniła się⁵

Wśród podejmowanych na wykładach zagadnień realizuje się tematy z homiletyki fundamentalnej, materialnej, formalnej i szczegółowej. Zdecydowanie

⁴ Konferencja Episkopatu Polski. *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*. Częstochowa 1999. Tutaj też na s. 135-221 został zamieszczony tekst nowego *Ratio studiorum* (dalej: RS).

⁵ Wyniki badań z 1974 r. w tym zakresie zostały omówione w publikacji: A. L e w e k. *Współczesna odnowa kaznodziejstwa*. T. 2. Warszawa 1980 s. 97-98. Zob. też: t e n ż e. *O należytej formacji homiletycznej w seminariach duchownych*. HD 45:1976 nr 2 s. 113-119.

dominują jednak kwestie z zakresu homiletyki formalnej i szczegółowej, zwłaszcza zaś: retoryczny wymiar przepowiadania, kazanie w konwencji teorii komunikacji, proces tworzenia kazania. Wykładowcy w kilku seminariach przywiązują również dużą wagę do teologii słowa Bożego oraz teologii przepowiadania. Wiele godzin poświęcają także na historię kaznodziejstwa. Wymowny jest jednak fakt, że w małym stopniu podejmuje się zagadnienia z homiletyki materialnej, która – w świetle badań z 1974 r. – razem z homiletyką fundamentalną była niegdyś dziedziną wykładaną najobszerniej. Natomiast na dalszy plan odsuwano wówczas historię kaznodziejstwa lub też w ogóle jej nie wykładano⁶

Homiletyka należy do przedmiotów pastoralnych. Dlatego wykłady z homiletyki związane są ściśle z ćwiczeniami praktycznymi. We wszystkich 51 seminariach duchownych prowadzone są takie ćwiczenia praktyczne z homiletyki. W 35 seminariach duchownych ta sama osoba prowadzi zarówno wykład, jak i ćwiczenia z homiletyki. W 16 zaś ćwiczenia z homiletyki prowadzą po 2 osoby.

W świetle przeprowadzonych badań w większości seminariów duchownych ćwiczenia z homiletyki odbywają się na kursach IV-VI po 1 godzinie tygodniowo, a w kilku seminariach – po 1 godzinie tygodniowo na kursach III-VI. W jednym z seminariów ćwiczenia z homiletyki trwają przez sześć lat po 1 godzinie tygodniowo. Badania ankietowe przeprowadzone przez A. Lewka wskazują, iż w przeważającej liczbie seminariów na homiletykę, tj. na wykłady i ćwiczenia z tej dziedziny, przeznaczano wówczas na IV, V i VI roku studiów po 3 godziny tygodniowo⁷

Według respondentów ćwiczenia z homiletyki w większości seminariów duchownych mają stałe godziny w tygodniowym rozkładzie zajęć i odbywają się albo dla całego rocznika (15-20 osób), albo w małych grupach. Niektórzy organizują kilka spotkań ćwiczeniowych w ramach całego rocznika oraz kilka spotkań w grupach. Bardzo wielu wykładowców homiletyki pracuje również z alumnami indywidualnie.

Prowadzący ćwiczenia posługują się różnymi metodami edukacyjnymi. Są wśród nich: pisanie i wygłaszanie kazań oraz ich krytyczna ocena, samodzielne i zespołowe opracowywanie różnych form przepowiadania, uczestnictwo alumnów w Mszach świętych dla dzieci oraz analiza kazań dla dzieci, udział kleryków w naukach rekolekcyjnych połączony ze spotkaniem z reko-

⁶ L e w e k. *Współczesna odnowa* s. 98.

⁷ Tamże s. 97.

lekcjonistą, opracowywanie scenek biblijnych, pantomimy i dramy dla celów homilijnych, przygotowywanie rekwizytów animacyjnych i aktywizujących, dyskusja, medytacja tekstów, burza mózgów, samodzielna praca z materiałami homiletycznymi. W niektórych seminariach duchownych klerycy przygotowują w domu zlecone im zadanie (np. wydobywanie kerygmatu z czytań oraz próba jego interpretacji), a następnie, podczas ćwiczeń w sali wykładowej, prezentują wyniki swoich przemyśleń, po których prowadzona jest dyskusja, docelowo zaś prezentują w całości przygotowaną przez siebie homilię.

Przedmiotem ćwiczeń na poszczególnych latach są najczęściej różne rodzaje kazań (zwłaszcza homilia niedzielna, obrzędowa, homilia dla dzieci i młodzieży oraz kazanie pasyjne), ich przygotowywanie indywidualne i grupowe (ze szczególnym uwzględnieniem wstępu oraz zakończenia), a także wygłaszanie i omawianie kazań przygotowanych przez studentów. W 29 seminariach duchownych klerycy analizują dawne i współczesne kazania drukowane – zwłaszcza wtedy, gdy omawia się strukturę kazania – oraz słuchają i analizują kazania nagrywane: radiowe, rekolekcyjne i misyjne, kazania obcojęzyczne pastorów protestanckich oraz te, które sami wygłosili.

Jak widać, formy i metody pracy na zajęciach z homiletyki są bogate i różnorodne. Zastanawia jednakże fakt, iż wśród zagadnień podejmowanych na ćwiczeniach z tego przedmiotu tylko kilkunastu respondentów wymieniło sposoby pracy nad tekstem biblijnym oraz umiejętność wyprowadzania z perykopy biblijnej motywu przewodniego. Homilia jest przecież proklamacją treści zbawczych zawartych w Piśmie świętym, a także w tekstach i czynnościach liturgicznych. Trudno zatem wyobrazić sobie, żeby klerycy pisali tekst homilii nie ucząc się wcześniej tego, jak dotrzeć do orędzia zbawczego zawartego w tekstach świętych, czyli – jak odkrywać kerygmat.

W ramach ćwiczeń z homiletyki często podejmuje się także problematykę z zakresu komunikacji niewerbalnej, omawia się elementy składowe wypowiedzi homiletycznej oraz figury retoryczne. W kilku seminariach duchownych prowadzi się ćwiczenia, których tematem jest dobór do tekstu biblijnego odpowiedniej sytuacji egzystencjalnej. Na tych zajęciach alumni zbierają i prezentują przykłady do kazań.

Z przeprowadzonych badań wynika ponadto, że kleryków przygotowuje się do pisania i głoszenia kazań od chwili, gdy zaczynają brać udział w ćwiczeniach z homiletyki, a czasem nawet wcześniej – na zajęciach z retoryki. Zazwyczaj samodzielnie piszą oni teksty, a potem rozpoczyna się praca indywidualna z wykładowcą lub w grupie ćwiczeniowej pod kierunkiem wykładowcy. Natomiast w niektórych seminariach duchownych prowadzący ćwi-

czenia przechodzi ze studentami poszczególne etapy przygotowania homilii aż do jej pisemnego ujęcia i wygłoszenia. Ze względu na charyzmat zgromadzenia w jednym z seminariów już od pierwszego roku studiów uczy się pisania i głoszenia kazań w ramach specjalnych spotkań, które mają charakter instruktażowy. W innym seminarium duchownym wprowadzono na IV roku w I semestrze dodatkowe zajęcia, aby zapoznać kleryków – jak stwierdza prowadzący tam zajęcia z homiletyki – „z techniką sporządzania kazań”

Ćwiczenia z homiletyki odbywają się najczęściej na sali wykładowej, w auli seminaryjnej, a następnie w kaplicy seminaryjnej. Dla wielu seminariów duchownych miejscem ćwiczeń są również parafie. We wszystkich tych miejscach alumni wygłaszają również swoje homilie. Pierwsze wystąpienia odbywają się zazwyczaj przed wykładowcą, grupą ćwiczeniową lub też w refektarzu kleryckim. Oceny wygłoszonych kazań dokonuje prowadzący ćwiczenia – samodzielnie bądź też po ocenie słuchaczy i samego głoszącego. Tylko w kilku seminariach używa się do oceny specjalnego kwestionariusza.

Z wypowiedzi respondentów wynika, że w niektórych seminariach duchownych wysiłki profesorów homiletyki wspierają, w miarę możliwości, wykładowcy innych dyscyplin, zwłaszcza zaś bibliści, dogmatycy, moralisci, pastorałiści i liturgiści. Współpraca ta ma jednak charakter doraźny i z reguły jest podejmowana w trakcie przygotowywania przez studentów prac magisterskich o charakterze interdyscyplinarnym. Toteż, zdaniem jednego z respondentów, należy uświadomić wykładowcom innych dyscyplin teologicznych, że powinni w swoich wykładach szerzej uwzględniać cel pastoralny i kaznodziejski⁸

Reasumując, należy stwierdzić, że wyniki zaprezentowanej ankiety dowiodły, iż w ciągu ostatnich lat wiele się zmieniło w dydaktyce homiletyki w Polsce. Z pewnością należy odnotować w tej dziedzinie wiele osiągnięć. Nie można jednak zapomnieć o potrzebie nieustannego doskonalenia i dostosowywania sposobów realizacji zbawczego posłannictwa Kościoła do potrzeb współczesnego świata. Proces ten domaga się ciągłego dokonywania zmian w programach nauczania w wyższych seminariach duchownych. Przygotowują one bowiem przyszłych kapłanów i kaznodziejów do posługi we współczesnym świecie.

⁸ Warto jednak pamiętać, że i w tej kwestii sytuacja uległa pewnej poprawie. W świetle badań z 1974 r. homiletykę w wyższych seminariach duchownych traktowano bowiem jako przedmiot drugorzędny, a współpraca między wykładowcami tego przedmiotu oraz wykładowcami prowadzącymi zajęcia z innych dyscyplin naukowych była na ogół bardzo ograniczona. Tamże s. 98-99.

II. ZAŁOŻENIA NOWEGO *RATIO STUDIORUM*
DOTYCZĄCE DYDAKTYKI HOMILETYKI
W WYŻSZYCH SEMINARIACH DUCHOWNYCH

Kościół w Polsce znalazł się w nowej sytuacji kształtującego się społeczeństwa demokratycznego i pluralistycznego, któremu trzeba przekazywać wiarę. W tej nowej sytuacji trzeba poszukiwać nowych sposobów przepowiadania, lepiej dostosowanych do potrzeb naszej epoki. Rodzi się przeto pytanie: Jak temu społeczeństwu przepowiadać Ewangelię i jakich kompetencji do spełnienia tego posłannictwa potrzebuje współczesny kaznodzieja? Kompetencje wynikają bowiem ze społeczeństwa i kultury, czyli zmieniają się, ponieważ zmienia się społeczeństwo i kultura.

Ze względu na rosnące wymogi w przygotowaniu kapłanów Konferencja Episkopatu Polski po ukazaniu się nowego *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (19.03.1985) poddała gruntownej rewizji system formacji seminaryjnej w celu odnowienia zasad formacji kapłańskiej i programów nauczania w seminariach duchownych, uwzględniając aktualne uwarunkowania społeczno-kulturowe. Ostatecznej redakcji nowego dokumentu dokonano na podstawie wskazań zawartych w posynodalnej adhortacji Jana Pawła II *Pastores dabo vobis*, zawierającej zasady formacji kapłanów we współczesnym świecie, i posoborowych wskazań Kongregacji do Spraw Wychowania Katolickiego. Rozesłano również ankietę do rektorów wyższych seminariów duchownych oraz przeprowadzono wizytację apostolską wyższych seminariów duchownych. Nowe *Zasady formacji kapłańskiej w seminariach duchownych w Polsce* oraz nowe *Ratio studiorum* zostały zatwierdzone 26.08.1999 r. Do tego momentu kierowano się *Zasadami formacji kapłańskiej w seminariach duchownych w Polsce*, które zostały opracowane w latach siedemdziesiątych, a zatwierdzono je 10.11.1977 r.⁹

Dla przygotowujących się do głoszenia słowa Bożego podstawową kwestią jest odpowiedź na pytania zawarte w paradygmacie homiletycznym: co głosić, aby wierzyli, i jak głosić, aby słuchali. Ważna jest również teologiczna świadomość misji przepowiadania i odpowiedzialność za głoszone słowo. Osiągnięciu tego celu ma służyć m.in. intelektualna formacja seminaryjna.

⁹ Zob. Konferencja Episkopatu Polski. *Zasady formacji kapłańskiej w seminariach duchownych w Polsce*. Tekst uzgodniony w tekstem łacińskim, zaaprobowany przez Kongregację do spraw Wychowania Chrześcijańskiego na 6 lat pismem z dnia 10.11.1977 r. (mps) – Archiwum Episkopatu Polski (dalej: ZFK).

Wykaz grup przedmiotów przewidzianych w seminaryjnych programach nauczania przedstawia Tabela 1.

Tabela 1. Program nauczania w wyższych seminariach duchownych w Polsce na podstawie *Zasad formacji kapłańskiej w seminariach duchownych w Polsce z 1977 r.* i *Ratio studiorum z 1999 r.*¹⁰

Przedmioty wykładane w seminariach duchownych	ZFK	RS
Przedmioty filozoficzne	14,0%	10,9%
Przedmioty teologiczne	52,3%	45,5%
Przedmioty pastoralne	14,0%	14,3%
Przedmioty psychologiczno-katechetyczno-pedagogiczne	6,0%	8,6%
Lektoraty	11,4%	9,8%
Inne	2,3%	6,9%
Razem	100,0%	100,0%

W seminaryjnej formacji intelektualnej zdecydowanie najliczniejszą grupę stanowią przedmioty teologiczne (RS – 45,5%). Wykłada się przede wszystkim przedmioty z zakresu teologii systematycznej (RS – 13,9%), następnie biblijno-patrolologiczne (RS – 12,8%), teologię moralną i teologię duchowości (RS – 10,5%) oraz przedmioty historyczno-prawne (RS – 8,3%). Dokonały się tutaj zmiany na korzyść przedmiotów z zakresu teologii systematycznej. W świetle bowiem poprzedniego *Ratio studiorum z 1977 r.* na pierwszym miejscu plasowały się przedmioty biblijno-patrystyczne (RS – 14,4%), następnie teologia moralna i teologia duchowości (ZFK – 13,6%), a dopiero potem teologia systematyczna (ZFK – 12,9%) i przedmioty historyczno-prawne (ZFK – 11,4%).

W nowym *Ratio studiorum* zwiększono liczbę godzin z zakresu przedmiotów pastoralnych (ZFK – 14,0%; RS – 14,3%) i psychologiczno-katechetyczno-pedagogicznych (ZFK – 6,0%; RS – 8,6%). Wprowadzono również przed-

¹⁰ Grupy przedmiotów zamieszczone w Tabeli 1 zostały wyszczególnione w *Ratio studiorum z 1999 r.* W rubryce „Inne” zamieszczono liczbę godzin dydaktycznych dotyczących przedmiotów związanych z pisanem pracy naukowej oraz przedmiotów fakultatywnych. Zob. RS s. 150-213.

mioty fakultatywne, wykłady monograficzne oraz proseminarium i konwersatorium z przedmiotu seminaryjnego (ZFK – 2,3%; RS – 6,9%).

Analiza nowego *Ratio studiorum* wykazała, iż zmniejszono w nim liczbę godzin z przedmiotów filozoficznych (ZFK – 14,0%; RS – 10,9%) i teologicznych (ZFK – 52,3%; RS – 45,5%). Zredukowano również liczbę zajęć z języków obcych (ZFK – 11,4%; RS – 9,8%). Przede wszystkim zmniejszono liczbę zajęć z języka greckiego i łacińskiego, a zwiększono lektoraty z języków nowożytnych.

Przedmiotem zainteresowania niniejszego artykułu jest homiletyka. Należy ona do grupy przedmiotów pastoralnych. Jej miejsce wśród tych dyscyplin ilustruje Tabela 2.

Tabela 2. Przedmioty pastoralne wykładane w wyższych seminariach duchownych na podstawie *Zasad formacji kapłańskiej w seminariach duchownych w Polsce z 1977 r.* i *Ratio studiorum z 1999 r.*

Nazwa przedmiotu	ZFK	RS
Muzyka		31,6%
Homiletyka	16,2%	21,0%
Liturgika	32,4%	26,3%
Fonetyka	2,8%	5,3%
Teologia pastoralna	16,2%	15,8%
Razem	100,0%	100,0%

W nowym *Ratio studiorum* z 1999 r. liczba przedmiotów pastoralnych wzrosła o 0,3% (zob. Tabela 1)¹¹ Do najważniejszych przedmiotów w tej grupie należą muzyka (RS – 31,6%), a potem liturgika (RS – 26,3%). Kolejne miejsce zajmuje homiletyka (ZFK – 16,2%; RS – 21,0%) przed teologią pastoralną (ZFK – 16,2%; RS – 15,8%) i fonetyką (ZFK – 2,8%; RS – 5,3%).

Należy tutaj jednak zaznaczyć, że w świetle omówionych powyżej badań ankietowych z 2000 r. w większości seminariów duchownych w Polsce na homiletykę przeznaczano po 1 godzinie wykładów i 1 godzinie ćwiczeń tygodniowo na roku III-VI, czyli więcej godzin niż przewidywało *Ratio stu-*

¹¹ W świetle badań ankietowych z 2000 r. liczba przedmiotów pastoralnych była w praktyce większa niż przewidyuje nowe *Ratio studiorum*.

diorum z 1977 r.¹² W nowym *Ratio studiorum* zaplanowano przeto mniej godzin na zajęcia z homiletyki, niż było dotychczas w praktyce. Z programu nauczania usunięto ćwiczenia z homiletyki na roku IV

Założeniem analizowanych w niniejszym artykule programów nauczania jest to, że poprzez wykłady i ćwiczenia z homiletyki alumn ma zostać przygotowany do należytego głoszenia słowa Bożego¹³ W *Ratio studiorum* z 1999 r. określono zagadnienia, które powinny być zrealizowane w ramach wykładów i ćwiczeń z homiletyki¹⁴ Po raz pierwszy zwrócono uwagę m.in. na następujące zagadnienia: obecność współczesnej kultury w przepowiadaniu, przepowiadanie w konwencji teorii komunikacji, retoryczny wymiar przepowiadania oraz rodzaje kazań ze względu na sposób komunikacji¹⁵ W porównaniu z *Zasadami formacji kapłańskiej w seminariach duchownych w Polsce* z 1977 r. przewidziano określoną liczbę godzin na ćwiczenia. Należy jednak zauważyć, że nie zmienił się cel samych ćwiczeń.

Umiejetności praktyczne związane z przepowiadaniem słowa Bożego mogą nadal zdobywać alumni także podczas zajęć i praktyk pastoralnych. Nowe *Ratio studiorum* zobowiązuje seminaria duchowne do zorganizowania m.in. praktyk homiletycznych¹⁶

Przedstawione w *Ratio studiorum* założenia dotyczące seminaryjnej formacji intelektualnej oraz dydaktyki homiletyki powinny przyczynić się do skonstruowania modelu kształcenia homiletycznego w Polsce, a tym samym do odnowy kaznodziejstwa. Zagadnienie to wymaga jednak szczegółowych analiz i badań.

¹² W *Zasadach formacji kapłańskiej w seminariach duchownych w Polsce* czytamy: „W odniesieniu do wszystkich problemów związanych z układem przedmiotów należy uwzględnić możliwość pewnych zmian dokonywanych przez kierownictwo seminarium. [...] W razie potrzeby, istnieje możliwość dodania pewnych wykładów albo ćwiczeń” (s. 31).

¹³ ZFK s. 82; RS s. 194.

¹⁴ Zob. ZFK s. 82; RS s. 195, 197.

¹⁵ Układ tematyczny zajęć z homiletyki znajduje się w nowym *Ratio studiorum* na s. 194-197. Zob. także ZFK s. 82-83.

¹⁶ RS s. 147. Zob. ZFK s. 87-88.

III. WNIOSKI I POSTULATY DOTYCZĄCE DYDAKTYKI HOMILETYKI W WYŻSZYCH SEMINARIACH DUCHOWNYCH W POLSCE

Osoby prowadzące wykłady i ćwiczenia z homiletyki zobowiązane są do realizowania *Ratio studiorum*. W świetle przeprowadzonych w bieżącym roku badań ankietowych tylko w 5 seminariach duchownych nie było ono jeszcze realizowane, ale i tam trwała dyskusja nad sposobem jego wdrażania. W pozostałych seminariach duchownych *Ratio studiorum* już wprowadzono bądź wprowadzano je stopniowo. Z ankiet wynika, iż w niektórych seminariach duchownych dokonano wprawdzie szeregu zmian w programie nauczania, ale wielu respondentów podkreśla, że nowe *Ratio studiorum* nie wpłynęło na modyfikację zajęć w dziedzinie homiletyki.

Wśród wykładowców homiletyki w polskich seminariach duchownych podzielone są opinie co do oceny nowego *Ratio studiorum*. Część z nich dostrzega jego pozytywne strony. Twierdzą oni np., że „zmiany idą we właściwym kierunku”, „*Ratio studiorum* jest dobre i przejrzyste”, „realizacja *Ratio studiorum* od strony treściowej i praktycznej daje dobre podstawy do kształcenia umiejętności i dobrej roboty kaznodziejskiej” Inni natomiast są przeciwnego zdania. Oto ich opinie: „Coś zaczyna się dziać, ale nie z korzyścią dla homiletyki!”, „Tu są zapisane piękne założenia, które w rzeczywistości rozmijają się z faktycznymi możliwościami”, „Zbyt mało ćwiczeń, nierównomiernie rozłożony materiał (dysproporcja pomiędzy zagadnieniami, które mają być poruszane, a ilością godzin)” Są też i tacy, którzy piszą: „zobaczmy, to początek” Płyne stąd prosty wniosek: ważną kwestią jest nasze osobiste przekonanie co do zasadności proponowanych przez nowe *Ratio studiorum* zmian oraz nieustanna intensywna i twórcza praca nad doskonaleniem wykładów i ćwiczeń z homiletyki. Z drugiej zaś strony sami alumni wyższych seminariów duchownych muszą sobie głębiej uświadamiać wartość studiowania homiletyki. Przepowiadanie słowa Bożego stanie się przecież wkrótce ich pierwszorzędnym obowiązkiem duszpasterskim.

Wykładowca homiletyki powinien pamiętać, że zasadnicze znaczenie w procesie formowania kaznodziejów ma wiedza, teoria. Jednakże nie może zapomnieć o tym, że alumnom należy dać także praktyczne umiejętności, potrzebne do skutecznego spełniania posługi słowa w dzisiejszym świecie. Ważna jest zatem znajomość świata i ludzi oraz praktyka w zakresie głoszenia słowa współczesnym słuchaczom¹⁷ Rezultatem tak pojętej formacji

¹⁷ Z. G r z e g o r s k i. *Homiletyka kontekstualna*. Poznań 2000 s. 196.

będzie to, że alumn zacznie myśleć kategoriami pastoralnymi, homiletycznymi, duszpasterskimi. Będzie aktywnie uczestniczył w procesie dochodzenia do wiedzy i kształcenia umiejętności praktycznych. Proces ten nie skończy się dlań w seminarium, ale będzie on tutaj tylko zainicjowany i ukierunkowany¹⁸ Studia homiletyczne powinny zatem wykształcić u alumna także odpowiednią postawę wobec misji głoszenia słowa Bożego. Zwrócił na to uwagę R. Zerfass w swoim wystąpieniu na zjeździe Sekcji Homiletów Polskich w 1975 r. w Warszawie. Stwierdził, iż kompetencja kaznodziejska obejmuje oprócz wiedzy i umiejętności praktycznych także dziedzinę osobowości¹⁹

Wykłady prowadzone w wyższych seminariach duchownych w Polsce stanowią 61,6%, ćwiczenia zaś 19,6%, a konwersatoria 6,1% ogólnej liczby przewidzianych godzin dydaktycznych. Dominującą metodą dydaktyczną są przeto wykłady, także w dydaktyce homiletyki. Tymczasem list prefekta Kongregacji do Spraw Wychowania Katolickiego postulował m.in. lepsze uzupełnienie wykładów homiletyki ćwiczeniami praktycznymi²⁰

Poza tym, zdaniem teoretyków homiletyki, niedopuszczalną rzeczą jest oddzielanie przekazywania wiedzy od działania kaznodziejskiego. Obydwa te procesy powinny być ze sobą ściśle połączone²¹ Tymczasem nowe *Ratio studiorum* nie przewiduje, jak już wspomniano, ćwiczeń z homiletyki na roku IV

Nie może być też rozbieżności między nauczaniem w seminariach duchownych a potrzebami i praktyką duszpasterską. Program nauczania powinien być dostosowany do przemian zachodzących w Kościele i świecie. Alumni powinni zdobyć kwalifikacje, które pozwolą im jak najlepiej spełnić posługę kaznodziejską. Sprawności te powinny być przez wykładowców ściśle sprecyzowane, ponieważ aby je osiągnąć, należy posługiwać się odpowiednimi metodami nauczania.

Reasumując, należy przywołać jeszcze opinie samych wykładowców, respondentów przeprowadzonej ankiety. Ich zdaniem posługa słowa jako podstawowa funkcja Kościoła nie jest, jak dotąd, dostatecznie doceniana. Toteż w trosce o podniesienie poziomu prowadzonych wykładów i ćwiczeń z homiletyki wysuwają oni kilka postulatów. Oto one: należy położyć większy na-

¹⁸ Tamże s. 199.

¹⁹ A. L e w e k. *Działalność Sekcji Homiletów Polskich*. AK 85: 1975 z. 3 s. 394.

²⁰ Zob. RS s. 16-17.

²¹ W B a s i s t a. *Program i metodyka nauczania homiletyki w wyższych seminariach duchownych*. ŚSHT 11:1978 s. 146.

cisk na formację biblijną; wszystkie wykłady uzupełniać ćwiczeniami oraz wspólnie z wykładowcami tej dyscypliny w Polsce ustalać tematykę zajęć z homiletyki; opracować szczegółowy wykaz tematów na poszczególne lata.

Podkreśla się ponadto, że studentom trzeba przybliżyć wszystkie zagadnienia homiletyki, należy zatem przedstawić im dobrą syntezę problematyki, która może się stać dobrym punktem wyjścia do dalszej pracy. Część materiału można wprawdzie zadać do samodzielnego przestudiowania, ale konieczne są do tego odpowiednie pomoce dydaktyczne. Palącą potrzebą staje się przeto napisanie podręcznika do homiletyki oraz przygotowanie pomocy do ćwiczeń.

Zdaniem respondentów istnieje również potrzeba łączenia teorii z praktyką. Wykładowca powinien być również praktykiem głoszącym kazania, zaangażowanym w życie parafii. Pozwoli mu to bowiem dzielić się z klerykami własnymi doświadczeniami.

Ważną sprawą jest ponadto właściwa metoda prowadzenia wykładów i ćwiczeń: samodzielne opracowywanie niektórych zagadnień przez studentów, inspirowanie dyskusji oraz lepsze wykorzystywanie środków audiowizualnych. Wykłady i ćwiczenia powinny być uzupełniane spotkaniami z kompetentnymi i cenionymi kaznodziejami. Zdaniem wykładowców homiletyki istnieje potrzeba wypracowania jakiegoś nowego modelu dydaktycznego, który przewidywałby szersze zaangażowanie wykładowców innych dyscyplin oraz kleryków.

BIBLIOGRAFIA

- B r z o z o w s k i M.: Problemy wykładu homiletyki w seminarium duchownym. RTK 27: 1980 z. 6 s. 57-69.
- Dydaktyka homiletyki. Red. J. Twardy. Katowice: Wydawnictwo Archidiecezjalne 2001.
- G r z e g o r s k i Z.: Homiletyka kontekstualna. Poznań: Uniwersytet im A. Mickiewicza 2000.
- L e w e k A.: Aktualna sytuacja kaznodziejstwa. AK 66:1974 z. 2.
- L e w e k A.: O należytej formację homiletyczną w seminariach duchownych. HD 45A:1976 nr 2 s. 113-119.
- L e w e k A.: Współczesna odnowa kaznodziejstwa. T. 1-2. Warszawa: ATK 1980.
- Z e r f a s s R.: Od aforyzmu do kazania. Kraków: Poligrafia Salezjańska 1995.
- Z e r f a s s R.: Od perykopy do homilii. Kraków: Poligrafia Salezjańska 1995.

THE DIDACTIC OF HOMILETICS IN THEOLOGICAL SEMINARIES IN POLAND
IN THE LIGHT OF EMPIRICAL RESEARCH

S u m m a r y

The paper discusses the problem of lectures and classes on homiletics in theological seminaries in Poland. The author concentrates in particular on the issue of the didactics of homiletics. He is concerned with the state of this didactics in theological seminaries in Poland and the assumptions of the *Ratio studiorum* of 1999 as regards intellectual formation (especially the homiletic one). In the last part of his paper he draws some conclusions and puts forward postulates. His sources are the guidelines from the post-conciliar documents of the Church and the results of surveys on the current state of homiletics in theological seminaries in Poland.

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: dydaktyka homiletyki, wykłady, ćwiczenia.

Key words: didactics of homiletics, lectures, classes.